

6. Коран. Переклад смислів українською мовою / пер. з араб. М. Якубович. Київ: ДУМУ «УММА», 2017. 608 с.
7. Holbrook D. Using the qur'an to justify terrorist violence: analysing selective application of the qur'an in english-language militant islamist discourse. *Perspectives on terrorism*. 2010. Vol. 4, № 3. P.15–28. URL: <https://www.jstor.org/stable/26298457?seq=7>
8. Peters R. Islam and colonialism: the doctrine of jihad in modern history. *Religion and society*. 1979. Vol. 20, № 9. DOI: 10.1515/9783110824858.
9. Allahdad A. Perception and interpretation problems of contemporary approaches of the concept of jihad. *Talim journal of education in muslim societies and communities*. 2019. 24 p. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/993140>
10. Саїд Ісмаїлов: «Мусульманам треба постійно пояснювати, що відбувається в Україні». *Ukrainer*. 21.03.2023. URL: <https://www.ukrainer.net/said-ismahilov/>
11. Esposito J. L. The Islamic threat: myth or reality? 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2023. 328 p.
12. Akyol M. Islam without extremes: a Muslim case for liberty. New York: W. W. Norton, 2011. 352 p.
13. Hassan M. H. War, peace or neutrality: an overview of islamic polity's basis of inter-state relations. *Journal of Al-Tamaddun*. 2012. Vol. 7, № 1. 20 p. URL: <https://ejournal.um.edu.my/index.php/JAT/article/view/8559>
14. Семчинський К. Порівняльний аналіз концепцій війни і миру в мусульманській та християнській традиціях. *Українське релігієзнавство*. 2003. Т. 27–28, № 16. С. 32–40. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/20444>

УДК 327.88((470+571):477)

ОСОБЛИВОСТІ РОСІЙСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ТА ЇЇ ПРАКТИЧНОГО ВТІЛЕННЯ

В. В. Мартинова

Анотація. У дослідженні проаналізовано концептуальні основи російського підходу до гібридної війни, її теоретичне обґрунтування у військово-політичній думці Росії та особливості практичного втілення цієї концепції в сучасних конфліктах. Розглянуто еволюцію російської доктрини гібридної війни від теоретичних розробок до практичної реалізації. Виявлено ключові компоненти російської гібридної стратегії, зокрема інформаційні операції, кібератаки, використання проксі-сил, економічний тиск, енергетичний шантаж та дипломатичні маніпуляції. На основі аналізу практичних кейсів визначено характерні риси російської моделі гібридної війни та її відмінності від західних концепцій. Особливу увагу приділено співвідношенню конвенційних і неконвенційних методів ведення війни в російській стратегії та їх комплексному застосуванню для досягнення геополітичних цілей.

Ключові слова: гібридна війна, російська військова доктрина, кібербезпека, геополітика, асиметричні конфлікти.

Останні десятиліття характеризуються значними трансформаціями у методах ведення між-державного протистояння та конфліктів. Класичні форми воєнного протистояння поступаються місцем комплексним стратегіям, що поєднують різноманітні інструменти впливу – від економічного тиску до інформаційних маніпуляцій. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження концепції гібридної війни, яка активно розвивається та застосовується Російською Федерацією.

Метою дослідження є з'ясувати особливості змісту російської концепції гібридної війни та її застосування на практиці.

На противагу західному розумінню гібридної війни, сформульованому в роботах Френка Гоффмана та інших теоретиків, російська концепція має свої особливості. У західному підході гібридна війна розглядається передусім як феномен, що поєднує конвенційні та неконвенційні методи ведення бойових дій. Важливий внесок у розвиток російської концепції гібридної війни зробив начальник Генерального штабу ЗС РФ Валерій Герасимов, чия стаття 2013 р. у «Військово-промисловому кур'єрі» часто розглядається як програмний документ. У ній Герасимов окреслив бачення сучасних конфліктів як таких, де «стираються відмінності між станом війни та миру», а «невійськові методи в деяких випадках за ефективністю значно перевершують силу зброї» [1]. Ця концепція, яку згодом назвали «доктриною Герасимова», передбачає широке використання політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів у поєднанні з протестним потенціалом населення та прихованими військовими операціями, хоча багато фахівців дуже скептично ставляться до доробку Герасимова, оскільки вважають,

що доктрина була штучно роздута західними аналітиками, щоб пояснити агресивну політику РФ. Інший російський теоретик, генерал Олександр Владіміров, у своїх роботах розвивав ідею мережево-центричної гібридної війни, де інформаційно-психологічний компонент відіграє ключову роль, а військову силу застосовують вибірково та приховано [2]. Ця концепція узгоджується з позицією інших російських стратегів, зокрема Сергія Чекінова та Сергія Богданова, які наголошували на «асиметричних діях», що дають змогу «нейтралізувати військову перевагу противника в збройній боротьбі» [3].

Загалом російська концепція гібридної війни характеризується комплексним використанням військових і невійськових інструментів, що передбачає інтегроване застосування різних важелів державної влади для досягнення стратегічних цілей. Сутність російської інтерпретації гібридної війни включає в себе визначення слабких ланок супротивника та здійснення впливу, що може призвести до їх дестабілізації, нівелюючи здатність супротивника чинити опір. Ключовим аспектом гібридної війни є прихованість намірів, що реалізується через застосування тактики правдоподібного заперечення та психологічних маніпуляцій для маскування справжніх цілей.

У західному підході гібридність часто інтерпретується як тактика нерегулярних сил, натомість російський підхід позиціонує її як цілісну стратегію державного рівня. Важливим аспектом російського підходу є концепція «рефлексивного управління», розроблена ще за радянських часів [4]. Ця теорія передбачає маніпулювання сприйняттям противника з метою спонукання його до прийняття рішень, вигідних для маніпулятора. У контексті гібридної війни рефлексивне управління перетворюється на стратегічний інструмент, що дає змогу формувати поведінку не лише окремих осіб, але й цілих держав та міжнародних організацій. Можна виокремити ключові компоненти російської моделі гібридної війни. Вона характеризується насамперед комплексним застосуванням інформаційно-психологічних операцій через цілеспрямоване маніпулювання інформаційним простором противника для формування вигідної громадської думки. Важливим елементом є створення «альтернативної реальності» через контрольовані медіа і соціальні мережі, що поєднується з кібернетичними операціями, спрямованими на порушення критичної інфраструктури та збір розвідданих. Додатково є притаманним використання економічних інструментів тиску у вигляді санкцій та енергетичної залежності, водночас особливого значення набуває задіяння проксі-сил у формі нерегулярних збройних формувань та сепаратистських рухів для забезпечення «правдоподібного заперечення» участі в конфлікті. На завершальних етапах можливе обмежене застосування регулярних військ із тактиками, що ускладнюють їх ідентифікацію (наприклад, «зелені чоловічки»). Усе це отримує дипломатичне прикриття через міжнародні переговорні формати та миротворчі ініціативи для легітимізації здобутих переваг.

Формування російської моделі гібридної війни було тривалим процесом і ґрунтувалося на радянських традиціях «активних заходів» [5]. Однак у сучасний період розвиток російської гібридної війни відбувається під впливом інформаційного суспільства та застосування новітніх технологій, коли системність і координація всіх складників під єдиним стратегічним керівництвом дає змогу досягти синергетичного ефекту навіть за обмежених ресурсів. До того ж однією з особливостей російського стилю є поєднання традиційних геополітичних цілей з методами асиметричного протистояння, які дають змогу обмежити значення військової переваги супротивника [6]. Варто зазначити, що важливим аспектом російської моделі гібридної війни є використання вразливостей демократичних суспільств, зокрема свободи слова та плюралізму поглядів, що полягає у використанні дезінформації та розпалюванні внутрішніх конфліктів у країнах-об'єктах впливу, які поєднуються з експлуатацією історичних наративів, мовних питань та етнічних суперечностей, що існують у суспільстві супротивника, для проведення ліній розмежування, а також із застосуванням корупційних схем та економічних важелів впливу на політичні еліти [7].

Росія постійно вдосконалює свої зусилля, адаптуючи тактику гібридної війни до специфіки кожної країни за допомогою найсучасніших засобів, як-от штучний інтелект і аналіз великих даних, щоб мати змогу збільшувати використання інформаційних та психологічних техноло-

гій. Така динамічна еволюція створює серйозні виклики для міжнародної безпеки, що вимагають розробки комплексних стратегій протидії. Російська концепція гібридної війни знаходить практичне втілення в низці конфліктів та геополітичних протистоянь, що дає змогу проаналізувати особливості її реалізації в різних контекстах [8].

Грузія (2008). Хоча конфлікт у Грузії часто розглядається як конвенційний, він містив значні елементи гібридності [10]. Задовго до активної фази конфлікту Росія розпочала підготовку інформаційного поля: посилено експлуатувалася теза про «фашистський режим» у Тбілісі та підготовку «геноциду осетинського народу». Також було забезпечено присутність російських військових контингентів на території Абхазії та Південної Осетії під виглядом «миротворчих сил». Перед початком конфлікту були проведені масштабні кібератаки на грузинські державні ресурси та ЗМІ. Військова фаза операції розпочалася лише після створення необхідних передумов [11]. Характерною особливістю цього конфлікту стало поєднання традиційних військових дій із елементами економічного тиску. Росія ще за кілька років до відкритої агресії запровадила ембарго на грузинські вина та мінеральну воду, що суттєво підірвало економіку країни. Отже, економічні важелі стали додатковим інструментом гібридного впливу, що послабив спроможність Грузії підготуватися до можливої агресії.

Україна (з 2014 р.). Найбільш комплексним прикладом реалізації російської концепції гібридної війни є агресія проти України [12]. Усе розпочалося з масштабної інформаційної кампанії, спрямованої на делегітимізацію нової української влади після Революції Гідності. Паралельно було активовано проросійські організації в Криму та на Сході України. Анексія Криму здійснювалася із застосуванням сил спеціальних операцій без розпізнавальних знаків, що забезпечило Росії можливість заперечувати свою причетність на початковому етапі. На Донбасі було сформовано сепаратистські рухи, які отримували військову, фінансову та організаційну підтримку з Росії [13]. Російські військовослужбовці брали участь у конфлікті під виглядом «відпускників» або «добровольців». Паралельно проводились масштабні кібератаки на українські державні установи, об'єкти критичної інфраструктури та ЗМІ. Економічний тиск реалізовувався через торговельні обмеження, маніпуляції з цінами на енергоносії та спроби підірвати фінансову стабільність України. Дипломатичний складник включав використання Мінських переговорів для легітимізації сепаратистських утворень та блокування європейської та євроатлантичної інтеграції України. З початком повномасштабного вторгнення в лютому 2022 р. гібридна стратегія була доповнена масштабним застосуванням конвенційних збройних сил, що підтверджує тезу про те, що в російській моделі військова сила залишається важливим компонентом, хоча й не єдиним [14].

Сирія (з 2015 р.). У сирійському конфлікті Росія застосувала гібридний підхід в іншому контексті [15]. Окрім прямого військового втручання, було активно використано інформаційні операції для формування позитивного образу російської присутності в регіоні та дискредитації західної коаліції. Важливу роль відіграло застосування проксі-сил, зокрема приватної військової компанії «Вагнер». Дипломатичний компонент реалізовувався через переговорний процес в Астані, який дав змогу Росії позиціонуватися як ключовий міжнародний гравець у сирійському врегулюванні [16].

Окремим напрямом практичного втілення російської концепції гібридної війни є спроби впливу на політичні процеси в країнах Заходу [17]. Ці операції включають використання соціальних мереж для посилення наявних суспільних суперечностей, підтримку радикальних політичних рухів різного спрямування, втручання у виборчі процеси через кібератаки та інформаційні маніпуляції. Зокрема, у доповідях спецслужб США та європейських країн зазначалися спроби російського втручання у президентські вибори в США 2016 р., референдум щодо Brexit, вибори в Німеччині та Франції [18].

Аналіз теоретичних основ та практичного втілення російської концепції гібридної війни дає змогу виокремити її ключові особливості, порівняно із західними підходами:

Масштаб і системність. Російське розуміння гібридної війни відрізняється більш широким підходом: це не просто тактичний прийом, а комплексна стратегія, що охоплює всі сфери міждержавного протистояння та підпорядковується єдиному стратегічному задуму.

Централізоване управління. На відміну від західних моделей, де різні компоненти гібридних операцій часто реалізуються різними відомствами з обмеженою координацією, російська модель передбачає високий рівень централізації та координації [19].

Роль інформаційно-психологічних операцій. У російській моделі інформаційний компонент має пріоритетне значення і розглядається не як допоміжний, а як самостійний інструмент стратегічного впливу.

Співвідношення військових і невійськових методів. Хоча російська концепція наголошує на зростаючій ролі невійськових методів, вона не відмовляється від застосування військової сили як вирішального фактора на певних етапах конфлікту.

Підхід до міжнародного права. Російська модель гібридної війни поєднує як використання «сірих зон» міжнародного права, так і його пряме порушення. Вона експлуатує правові лазівки для «правдоподібного заперечення» участі в конфліктах, водночас нехтуючи суверенітетом інших держав та маніпулюючи міжнародними нормами для легітимізації своїх дій.

Стратегічні цілі. Якщо західні концепції гібридної війни часто зосереджуються на тактичних перевагах у конкретних сферах, російський підхід підпорядкований глобальним геополітичним цілям: підриву єдності Заходу, формуванню багатопольярного світового порядку та відновленню впливу Росії на пострадянському просторі [20].

Отже, російська концепція гібридної війни являє собою комплекс уявлень щодо міждержавного протистояння, що поєднує традиційні та інноваційні методи впливу. Її теоретичні основи формувалися під впливом як радянської спадщини, так і аналізу сучасних асиметричних конфліктів. Особливістю російського підходу є системність і підпорядкованість різних компонентів гібридної стратегії єдиному задуму. Водночас пріоритетне значення надається інформаційно-психологічним операціям, які створюють сприятливі умови для застосування інших інструментів впливу. Практичне втілення російської концепції гібридної війни демонструє її адаптивність до різних геополітичних контекстів. Вона успішно застосовувалася в пострадянських конфліктах, на Близькому Сході та для впливу на політичні процеси в західних країнах. Розуміння особливостей російської моделі гібридної війни має ключове значення для розробки ефективних стратегій протидії. Такі стратегії повинні враховувати комплексний характер гібридних загроз і передбачати скоординовану відповідь, що охоплює військову, інформаційну, економічну та дипломатичну сфери.

Abstract. The study analyzes the conceptual foundations of the Russian approach to hybrid warfare, its theoretical foundations in Russian military-political thought, and the features of the practical implementation of this concept in modern conflicts. The evolution of the Russian hybrid warfare doctrine from theoretical developments to practical implementation is considered. Key components of the Russian hybrid strategy are identified, including information operations, cyberattacks, the use of proxy forces, economic pressure, energy blackmail, and diplomatic manipulation. Based on the analysis of practical cases, the characteristic features of the Russian model of hybrid warfare and its differences from Western concepts are determined. Special attention is paid to the relationship between conventional and unconventional methods of warfare in Russian strategy and their integrated application to achieve geopolitical goals.

Keywords: hybrid warfare, Russian military doctrine, information operations, cybersecurity, proxy forces, geopolitics, asymmetric conflicts.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимов В. Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный курьер*. 2013. № 8(476). URL: <https://vpk-news.ru/articles/14632> (дата звернення: 27.02.2025).
2. Владимиров А. Государство, война и национальная безопасность России. *Пространство и Время*. 2011. № 1. С. 26–38. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvo-voyna-i-natsionalnaya-bezopasnost-rossii> (дата звернення: 27.02.2025).
3. Чекинов С., Богданов С. Асимметричные действия по обеспечению военной безопасности России. *Военная мысль*. 2010. № 3. С. 13–22. URL: <https://vm.ric.mil.ru/upload/site178/BAZH35iHhG.pdf> (дата звернення: 27.02.2025).
4. Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрями протидії / Г. Певцов, С. Залкін, С. Сідченко, К. Хударковський. *Наука і оборона*. 2015. № 2. С. 28–32. URL: <https://nio.mil.gov.ua/article/2015-2-6> (дата звернення: 01.03.2025).
5. Galeotti M. The ‘Gerasimov Doctrine’ and Russian Non-Linear War. In *Moscow’s Shadows*. 2014. URL: <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (дата звернення: 27.02.2025).
6. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.

7. Adamsky D. Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. *Proliferation Papers*. 2015. № 54. P. 1–48. URL: <https://www.ifri.org/en/publications/etudes-de-lifri/proliferation-papers/cross-domain-coercion-current-russian-art-strategy> (дата звернення: 01.03.2025).
8. Белоусова Н. Інформаційно-психологічна складова гібридної війни Російської Федерації проти України. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2016. № 12. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2903 (дата звернення: 01.03.2025).
9. Гібридна війна Росії проти України: уроки та висновки / за заг. ред. В. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 184 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-08/gibrydna-war-ukr-2017-web.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).
10. Karber P. Russia's New Generation Warfare. Vienna: National Geospatial-Intelligence Agency, 2015. 47 p. URL: <https://www.nga.mil/resources/russia-hybrid-warfare.html> (дата звернення: 31.10.2024).
11. Bartles C. Getting Gerasimov Right. *Military Review*. 2016. Vol. 96, № 1. P. 30–38. DOI: 10.55540/0026-4148.1005 (дата звернення: 31.10.2024).
12. Rác A. Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist. Helsinki: Finnish Institute of International Affairs, 2015. 104 p. URL: <https://www.fiia.fi/en/publication/russias-hybrid-war-in-ukraine> (дата звернення: 27.02.2025).
13. Вторгнення в Україну: хроніка російської агресії / Д. Тимчук, Ю. Карін, К. Машовець, В. Гусаров. Київ: Брайт Букс, 2016. 240 с. URL: <https://brightness-books.com/rus/books/vtorgnennya-v-ukrainu-hronika-rosijskoi-agresii/> (дата звернення: 27.02.2025).
14. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4. С. 5–12. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-12/st_pr4_2014_col.pdf (дата звернення: 01.03.2025).
15. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. 304 с.
16. Johnson R. Russia's Approach to Conflict: Implications for NATO's Deterrence and Defence. NATO Defense College Research Paper. 2015. № 111. P. 1–12. URL: <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=830> (дата звернення: 01.03.2025).
17. Конач В. Еволюція інформаційної стратегії Російської Федерації у контексті російсько-української інформаційної війни. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3. С. 124–133. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-09/sp_3_2015.pdf (дата звернення: 01.03.2025).
18. Kofman M., Rojansky M. A Closer Look at Russia's «Hybrid War». *Kennan Cable*. 2015. № 7. P. 1–8. URL: <https://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no7-closer-look-russias-hybrid-war> (дата звернення: 01.03.2025).
19. Lanoszka A. Russian Hybrid Warfare and Extended Deterrence in Eastern Europe. *International Affairs*. 2016. Vol. 92, № 1. P. 175–195. DOI: 10.1111/1468-2346.12509 (дата звернення: 31.10.2024).
20. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies, 2007. 72 p. URL: https://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf (дата звернення: 01.03.2025).

УДК 7.049.2:32.019.5-042.4]:001.8(470)

ДЖЕКСОНІАНСТВО В ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОМУ КУРСІ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

М. О. Савалюк

Анотація. Стаття присвячена дослідженню джексоніанства як ідеологічного підґрунтя зовнішньої політики Дональда Трампа, що формується через його публічні заяви, інавгураційні промови та публічні виступи. Аналізується, як принципи патріотизму, антиелітизму та пріоритету національних інтересів, властиві традиціям епохи Ендрю Джексона, знаходять відображення у сучасних політичних висловлюваннях Трампа. Методологія дослідження базується на компаративному методі та методі кейс-стаді з елементами контент-аналізу.

Ключові слова: джексоніанство, зовнішня політика, Дональд Трамп, трампізм, джексоніанство у політиці Трампа.

Вступ. У сучасних міжнародних відносинах ідеологічні традиції відіграють важливу роль як основа для формування зовнішньополітичних стратегій. Одним із прикладів є відродження джексоніанських ідей, які набули нових рис у період президентства Дональда Трампа. Джексоніанство, історично пов'язане з епохою Ендрю Джексона, характеризується акцентом на інтересах простого народу, антиелітизмом та прагненням до національної незалежності. Сучасна політика США під керівництвом Трампа активно використовує ці принципи, трансформуючи їх у доктрину «America First».

Дослідженням джексоніанства у політиці США займалися Волтер Рассел Мід, Шон Вілентц, Річард Хофштадтер, Джонатан Хейдт. Тему джексоніанства у зовнішньополітичному